

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ARCHIWUM
W BUDYNKU ADMINISTRACJI
TEATRU IM. JULIUSZA SŁOWACKIEGO
W KRAKOWIE PRZY PLACU ŚW. DUCHA 4**

PROJEKT PRZEBUDOWY CZĘŚCI BUDYNKU PRZY PL. ŚW. DUCHA 4 W KRAKOWIE
NA POTRZEBY NOWEJ ARANŻACJI POMIESZCZENIA ARCHIWUM

opr. mgr Małgorzata Mrzygłód-Tomasik
Kraków, lipiec 2024 r.

I. PRZEDMIOT PRAC

Zakres prac konserwatorskich w części Budynku Administracyjnego przy Placu św. Ducha 4 w Krakowie obejmie **elementy wystroju wnętrza Archiwum** (zwanego także w opracowaniach historycznych *Sceną w Bramie*, niegdyś służyła jako sezonowa eksperymentalna przestrzeń Teatru / dawna sień wjazdowa od strony północnej).

Planowany jest remont i nowa aranżacja pomieszczenia archiwum.

Zakres prac konserwatorskich obejmie przede wszystkim:

- **wyprawy tynkowe na ścianach**
- **eksponowane wątki ceglane (na ścianach i sklepieniu)**
- **stolarkę drewnianej malowanej bramy od północy (z modyfikacją)**

Wraz pracami remontowymi w zamierzeniach projektowych w obiekcie zaplanowano m. in. (szczegółowe opisy w projekcie):

- obniżenie poziomu posadzki we wnętrzu – w celu zrównania się z poziomem nawierzchni chodnika (bez progu) i wykonanie nowych warstw posadzkowych.
- we wnętrzu wykonanie otworów i wstawienie stolarki drzwiowej w celu komunikacji z pomieszczeniem kolumnowym; okien i drzwi w ścianie zewnętrznej dziedzińca; wymianę istniejących drzwi (współczesnych) w przedsionku na nowe drzwi stylizowane o odporności pożarowej EI60

Przedmiotowy obiekt zabytkowy objęty niniejszym opracowaniem wpisany jest do rejestru zabytków decyzją z dn. 25.02.1966 r pod nr rejestru A-184.

II. HISTORIA, KRÓTKI OPIS

Budynek¹ Administracji Teatru im. J. Słowackiego zlokalizowany jest w zabytkowej części miasta Krakowa w zabudowie zwartej, otaczającej plac św. Ducha.

¹ Opr. na podstawie *Program funkcjonalno -użytkowy dla zamierzenia inwestycyjnego poprawa efektywności energetycznej zabytkowego budynku administracji Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie przy pl. Św. Ducha 4* SPDV sp. z o o ul. Kuźnicy Kołtająowskiej 16 W Krakowie maj 2022. Czas powstania budynku, szacuje się na połowę XVI wieku, gdyż od średniowiecza plac św. Ducha był zabudowany m.in. gmachami klasztornymi, szpitalnymi i kościelnymi Duchaków. Pierwszy budynek powstał tam w 1244 roku. Krakowski szpital Duchaków był jednym z pierwszych i największych szpitali w ówczesnej Polsce. W roku 1528 cały kompleks strawił pożar. Budynki odbudowano w połowie XVI wieku. W 1783 roku biskup krakowski zlikwidował gałąź męską zakonu, a Duchaczki przeniesiono do pobliskiego kościoła Świętego Tomasza. Budynki zaczęto zagospodarować na różne cele, aż do 1891 roku, kiedy postanowiono rozebrać zabudowania kompleksu, aby utworzyć miejsce pod gmach Teatru Miejskiego. Ocalał jedynie w całości wzniesiony w 1474 roku Dom pod Krzyżem – budynek szpitala scholarów (obecnie zajęty przez Muzeum Historyczne Miasta Krakowa) Pierwotnie, przedmiotowy obiekt zlokalizowany w południowo wschodnim narożniku placu św. Ducha był budynkiem wolnostojącym ograniczonym od wschodu ulicą. W XIX wieku przesklepiono w/w uliczkę sklepieniem kolebkowym, **łącząc przedmiotowy budynek z zabudowaniami klasztornymi, tworząc jednoprzestrzenne wnętrze przejazdowej sieni, użytkowanej obecnie, jako magazyn.** Wraz z przekryciem sieni ujednolicono i połączono dachy nad sąsiadującymi budynkami. Budynek stanowił pozostałość wcześniejszej zabudowy pl. Św. Ducha. Świadczy o tym duże zróżnicowanie wątków mурowanych w poziomie piwnic i w poziomie wyższych kondygnacji. Do roku 1870 budynek zmieniał właścicieli. W lipcu 1870 roku przeszedł na własność Gminy miasta Krakowa. Obecna przebudowa na potrzeby Teatru nastąpiła po roku 1900.

Budynek Administracji jest budynkiem narożnym, zbudowanym na rzucie podkowy z niewielkim dziedzińcem wewnętrznym. Budynek w związku z różnymi wysokościami i komunikacją posiada zmienną ilość kondygnacji. Główne wejście do budynku Administracji znajduje się od strony południowej poprzez wewnętrzny dziedziniec.

Budynek obecną formę otrzymał w wyniku prac konserwatorskich prowadzonych w latach 50. XX wieku oraz kolejnym remontom przeprowadzanym na przestrzeni lat. Stylistyka klasycystycznych elewacji budynku administracyjnego w otoczeniu gotyckiego kościoła św. Krzyża ma się kojarzyć ze średniowiecznym sposobem kształtowania bryły miejskich budynków użytkowych o drugorzędnym znaczeniu. Elewacja budynku od strony Teatru pięcioosiowa z pozornym ryzalitem oraz dwuskrzydłową bramą w lewej osi skrajnej wykonanej z drewna iglastego. Skrzydła bramy wejściowej podzielone na cztery pola filunkowe (płycinowe) w profilowanych obramieniach.

Do budynku a przede wszystkim do wnętrza archiwum, można dostać się również bezpośrednio z ulicy od strony północnej poprzez sień wjazdową dzisiaj o funkcji magazynowej, która niegdyś służyła, jako sezonowa, eksperymentalna przestrzeń Teatru im. J. Słowackiego, zwana Sceną w Bramie.

Wysokie pomieszczenie Archiwum (wysokość trzech kondygnacji), obecnie wykorzystywane jest jako **archiwum**. Pomieszczenie będące fragmentem budynku murowanego posiada ściany z cegły pełnej na zaprawie cementowo-wapiennej lokalnie wapiennej; strop Kleina na belkach stalowych z cegły pełnej na zaprawie cementowo-wapiennej. Konstrukcja nośna podłogi to sklepienie ceglane na zaprawie wapiennej wypełnione zasypką izolacyjną poziomującą. Większość ścian wykończona jest wyprawą tynkarską tylko w części widoczne są wątki ceglane.

Stan techniczny i estetyka wnętrza Archiwum związane są z przeprowadzonymi w okresie powojennym remontami i wymianą konstrukcji w szczególności przykryciem stopem Kleina, ponadto na przestrzeni lat zamontowane zostały tutaj liczne instalacje, bez dbałości o estetykę. Wnętrze również nie było szczególnie remontowane, **jest w chwili obecnej zaniedbane**. Zmagazynowano tu liczne przedmioty wielkogabarytowe, które przysłaniają ściany.

Dokumentacje konserwatorskie z XXI w.:

- *Dokumentacja historyczna konserwatorska wraz z wynikami przeprowadzonych badań architektonicznych określających strukturę murów, określenia wartości elementów konstrukcyjnych więźby dachowej oraz stolarki okiennej i drzwiowej w Budynku Teatru Juliusza Słowackiego przy ulicy Św. Ducha 4 w Krakowie opr. Pracownia Architektoniczno-Konserwatorska mgr inż. arch. Maria Dziuba-Filipowicz, dr inż. arch. Dominika Długosz; dr inż. arch. Małgorzata Hryniewicz, 2023 r.*
- *Budynek Administracji Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie Przy Placu Św. Ducha 4 - dokumentacja badań konserwatorskich na obecność zabytkowych dekoracji ściennych w wytypowanych partiach ścian we wnętrzach wraz z wnioskami i wytycznymi konserwatorskimi program prac konserwatorskich dla napraw tynków po ingerencjach, opr. mgr Małgorzata Mrzygłód-Tomasik, kwiecień 2023 r.*

III. ZAGADNIENIA KONSERWATORSKIE

1. OPIS, TECHNIKA WYKONANIA, STAN ZACHOWANIA

wnętrze archiwum-widok w kierunku północnym na wyjście na ulicę – zachowane tynki i eksponowane wówki ceglane – głównie strop Kleina, ponadto drewniana brama i zablendowane drewnem naświetle w łuku ceglany; foto archiwum Inwestora pocz. XXI wieku

wnętrze archiwum widok w kierunku północnym na wyjście na ulicę – zachowane tynki i eksponowane wówki ceglane – głównie strop Kleina, ponadto drewniana brama i zablendowane drewnem naświetle w łuku ceglany; stan obecny

wnętrze archiwum zachowane tynki i eksponowane wązki ceglane – głównie strop Kleina, ponadto drewniana brama i zablendowane drewnem naświetle w łuku ceglanym; stan obecny

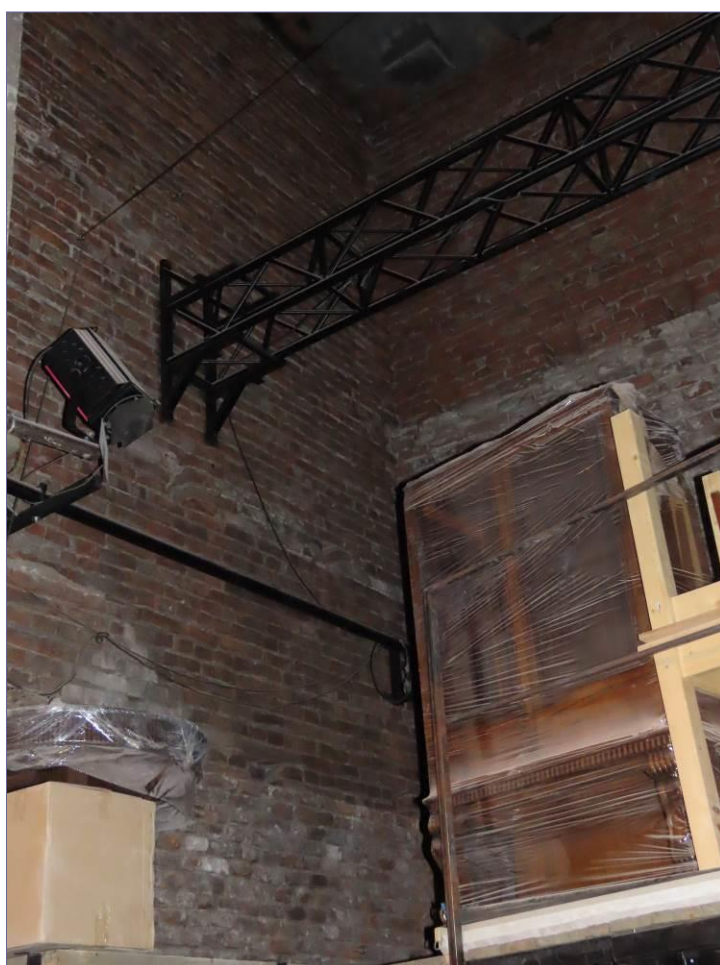

widok ogólny stropu Kleina - „techniczny charakter wątków i spoin” ubytki spoin, zardzewiałe elementy metalowe konstrukcji, pęknięcia tynków - materiałów występujących pomiędzy belkami w części sklepienia

fragment strop Kleina - „techniczny charakter wątków i spoin” ubytki spoin, zardzewiałe elementy metalowe konstrukcji, nowe zaprawy naprawcze w miejscach przekuć przy wymianie i zakładaniu wszelkich instalacji technicznych i in., ściana południowa i fragmenty ścian zachodniej i wschodniej (od południa) z przemurowaniem wątków ceglanych (różne fazy i cegły) oraz pozostawieniem ich bez tynków

*fragment górnej części tynków
zniszczenia wypraw, wskutek wilgoci,
częściowego zalewania (w
przeszłości) zluszczania się farb
przemalowań; i fragmenty ściany
wschodniej i południowej południa) z
przemurowaniem wątków ceglanych
(różne fazy i cegły) oraz
pozostawieniem ich bez tynków*

*zaprawy naprawcze na ceglanych włatkach, zardzewiałe elementy konstrukcji na stropie;
zróżnicowane włatki na ścianach (pod południa) bez tynków*

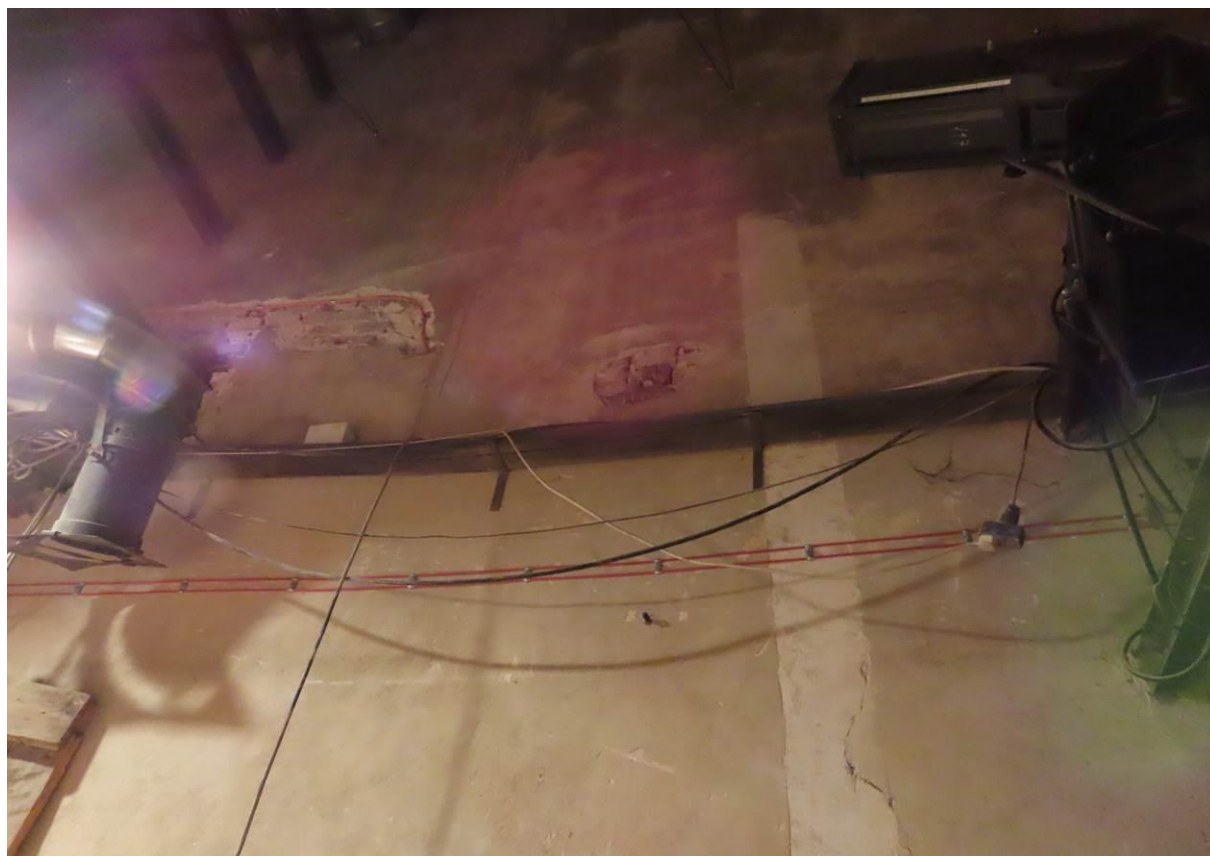
stan spoin i cegieł - zakurzenie i zabrudzenie, lokalne przymurowania

Mury części nadziemnej pomieszczenia archiwum murowane z wątków ceglanych na zaprawach murarskich - wapiennych i wapienno-cementowych, część ścian otynkowano - ściany północna z bramą, oraz wschodnia i zachodnia (za wyjątkiem partii od południa). Mury wewnątrz w stanie zadawalającym (szczegółowy opis w projekcie/w opracowaniu konstrukcyjnym).

Większość **eksponowanych wątków ceglanych w pomieszczeniu** archiwum występuje na sklepieniu (typu Kleina), na ścianie południowej oraz ścianie wschodniej i zachodniej w części od południa. Starsze wątki murowane na zaprawach murarskich wapiennych. Wątki współczesne łączone zaprawą wapienno – cementową. W czasie napraw pojedyncze, najbardziej zniszczone cegły wykuwano i uzupełniano je cegłą rozbiórkową lub nową. Występują także zatarte na wątki ceglane łączenia z szarej zaprawy wapienno-cementowej np. zamurowania wokół przekuć oraz naprawy na sklepieniu - uzupełnianie spoinowania zapraw spajających cegły na sklepieniu Kleina. Stan techniczny eksponowanych wątków pogarsza się, zwłaszcza na sklepieniu; ściany są w lepszym stanie. Na sklepieniu proces destrukcyjny dotyczy cegieł, zwłaszcza tych najjaśniejszych (niedopałek i kopciałek), o słabszym spieku, występują też znaczne braki zapraw murarskich spajających, które również w przeszłości uzupełniano przynajmniej dwukrotnie (poprzez zakładanie zapraw naprawczych, lokalnie przymurowania). W wielu miejscach na sklepieniu zaobserwowano, iż przypowierzchniowa warstwa spieku cegły ulega sproszkowaniu i pod warstewką brudu, białawego zasolenia cegły osypują się. Ciemniejsze cegły długo wypalane o mocniejszym spieku są w nieco lepszym stanie. Spoiny pomiędzy poszczególnymi cegłami są zróżnicowane w technologii, w kolorze (czasie powstania - naprawy), są też równomiernie zabrudzone, częściowo wykruszone i spękane, lokalnie zasolone. Ściany z eksponowanymi wątkami są zabrudzone, na powierzchni występują zachlapania z pobiał i zapraw (wykorzystano tu stare cegły z odzysku), widoczne są też liczne uszkodzenia mechaniczne, lokalnie braki cegieł. Przymurowania ścian nowymi cegłami w stanie dobrym.

fragment ściany tynkowanej od zachodu - lokalnie widoczne wzmocnienia spękań tynków wątków zaprawami gipsowymi wapienno cementowymi oraz doraźne zakładanie w spękania pianki montażowej, rdzewiejące metalowe elementy wmontowane w ściany; liczne instalacje urządzenia biegnące na tynkach, montowane w murach, odkrywki konserwatorskie

widoczne w górnej części uzupełnienia tynków; zniszczenia wypraw spękania, liczne zacieki, zadrapania, zabrudzenia, wysolenia, braki w miejscach przekuć; odkrywka konserwatorska pasowa odsłaniająca spod farby przemalowania jasny wapienny tynk w z pozostałościami pobiału wapiennej

widoczne na ścianie od zachodu - w górnej części uzupełnienia tynków; zniszczenia wypraw spękania, liczne zacieki, zadrapania, zabrudzenia, wysolenia, braki tynków

widoczne na ścianie od zachodu - w górnej części uzupełnienia tynków; zniszczenia wypraw- spękania, liczne zacieki, zadrapania, zabrudzenia, wysolenia, braki tynków w miejscach przekuć

zniszczenia wypraw- spękania, liczne zacieki, przebarwienie, zabrudzenie, zadrapania braki tynków w miejscach przekuć

WYPRAWY TYNKOWE W POMIESZCZENIU ARCHIWUM

Tynki wapienne i wapienno cementowe (naprawcze) pokrywane farbami w typie wapiennych (pobiałły). Starsze zaprawy wapienne na ścianach wschodniej i zachodniej oraz północnej zakładane były w cienkiej warstwie; widoczne są łagodne nierówności tynków, a zatem również z upływem czasu uwidocznił się zarys wątków ceglanych (wskutek także przemarzania zakurzenia, zmian wilgotności i inne). We wnętrzu generalnie wyprawy były rzadko naprawiane, lokalnie występują uzupełnienia np. w górnej części ścian pod stropem Kleina, wymieniono tynki na węgarach przy otworze bramy od północy i przy drzwiach w przedsionku na ścianie zachodniej oraz lokalnie w miejscach przekuć - tych starszych. Generalnie większość nowych przekuć nie była uzupełniana i tynkowana. W ścianach i po tynkach prowadzone są liczne instalacje i kable, a także montowane różne elementy techniczne i inne.

Wykonane przeze mnie w roku 2023, w tym pomieszczeniu, sondażowe badania konserwatorskie na wybranych partiach ścian **potwierdziły brak występowania na tynkach dekoracji malarskich**. Na ścianach w miejscach wykonanych odkrywek zachowane są starsze tynki wapienne gładzone pacami zatarte na gładko, na których występowały jednobarwne malatury – pobiałły, zachowane śladowo. Na tynkach w odkrywkach ujawniono zazwyczaj 2 warstwy przemalowań w kolorach starej bieli i szarej, w technologiach wapiennych lub wapienno-klejowych. Ponadto stwierdzono uzupełnienia zaprawami wapiennymi i modyfikowanymi mineralnymi, gipsem - zakładane w miejscach spękań uszkodzeń i przekuć pod instalacje.

spękania na tynkach
naprawczych przy bramie
wejściowej na ścianie
północnej

Najstarsze fragmenty zachowanych tynków są osłabione, miejscami źle spojone z murem (wątkami ceglany). Widoczne są odgięcia i pofalowania, ponadto występuje wiele spękań. W wielu miejscach tynki na ścianach są przebarwione wskutek zawilgocenia i zasolenia, co spowodowało ich odspojenia, łuszczenie się i odpadanie. Z uwagi na występujące tutaj w pomieszczeniu magazynowym liczne sprzęty dostęp do wielu partii i określenie stanu jest w chwili obecnej niemożliwy.

Podsumowując zły stan techniczny i wątpliwa estetyka wnętrza pomieszczenia związane są z brakiem rzetelnych i kompleksowych remontów. W czasie użytkowania obiektu montowane były tutaj liczne instalacje, konstrukcje, elementy techniczne, generalnie bez reżimu technologicznego, zwykle bez dbałości o estetykę lub pozostawiono je bez napraw. Instalacje zakładano chaotycznie bez wytyczenia tras tzw. technicznych co dzisiaj potęguje chaos. **Wnętrze jest zaniedbane.** Z racji funkcji jaką pełniło ostatnio magazyn, powstawiano są tu liczne przedmioty a te największe wielkogabarytowe, przysłaniają ściany. Na podłodze gruz i kurz. We wnętrzu brak ogrzewania, skąpe oświetlenie. Na ścianie zachodniej schodki i drzwi drewniane do przedsionka i dalszej części wnętrza budynku administracyjnego. W części od południa zapewne dawna scena (podważenie ze zbitymi z desek schodami).

Widok od strony elewacji stolarka drzwi dwuskrzydłowych z furtką , wymienione klamki i szyldy na współczesne; stolarka malowana w kolorze stonowanej zieleni oliwkowej

spękania płycin, zadrapania w odkrywkach można odczytać dwie warstwy malatur w podobnych tonacjach zieleni oliwkowej

*widok od strony wnętrza w zachowanym łuku(kształt pierwotny) naświetle, zamaskowane drewnem;
zniszczenia stolarki - spękania płycin, liczne odrapania klamka i szyld historyczne*

Brama dwuskrzydłowa z furtką – drewniana, malowana farbą kryjącą w odcieniu jasnej zieleni oliwkowej (naturalne odkrywki). Skrzydła bramy wejściowej podzielone na cztery pola filunkowe (płycinowe) w profilowanych obramieniach. Skrzydła drzwi otwierają się na zewnątrz, podobnie jak wycięta w lewym skrzydle furta. Od strony wnętrza w zachowanym łuku (kształt pierwotny) naświetle, zamaskowane drewnem, podobnie jak skrzydła i futryna, malowane farbą kryjącą w odcieniu jasnej zieleni oliwkowej.

Stan techniczny bramy pogarsza się, występują spękania płycin, oraz ubytki profilowanych listew. Skrzydła zużyte, lekko opadnięte na zawiasach. Od strony zewnętrznej malatura wypłowiła, spękana i krucha. Widoczne są liczne zniszczenia mechaniczne i ubytki oraz zarysowania, pęknięcia drewna i odszczypania (dolne partie i krawędzie skrzydeł i ościeżnic). Od strony wewnętrznej farba lepiej przylega do podłoża, lokalnie w partiach uszkodzonych oraz w miejscach spękań elementów składowych złuszcza się i odpryskuje. Zamek i klamka od zewnątrz współczesna, Zachowana stylizowana klamka z szyldem od wnętrza.

Drewniane jednoskrzydłowe płycinowe stylizowane drzwi do przedsionka, z końca XX wieku, bez cech stylowych, wielokrotnie malowane i zniszczone.

2. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Obecne założenia konserwatorskie **eksponowanych wątków ceglanych we wnętrzach pomieszczenia archiwum** zakładają konserwację i ekspozycję. W miarę dokonywania prac wykonawczych przewiduje się usunięcie elementów, które mogą przyczyniać się do degradacji struktur obiektu np. cementowe zaprawy naprawcze, ale także wg założeń projektowych zbędne urządzenia techniczne i inne. Równoległe prace, w ramach uzgodnionego pozwoleniami projektu należy prowadzić z poszanowaniem tkanki zabytkowej oraz wg nadzorów uprawnionych osób.

Działania konserwatorskie **dla wątków ceglanych** obejmować będą poza oczyszczaniem i usunięciem wadliwych i osłabionych partii, uzupełnienia większych ubytków substancji murowej, naprawy spękań². Konieczne będzie również podjęcie działań profilaktycznych polegających na odgrzybieniu, osuszeniu i odsoleniu zawilgoconych partii wątków. Działania z zakresu konserwacji estetycznej obejmą korekty i niezbędne zabiegi dążące do zachowania i ukazania historycznego charakteru wnętrza z zachowaniem tzw. patyny czasu i przekształceń.

Poniżej zawarto zasadnicze zabiegi konserwacji technicznej dla **wątków ceglanych eksponowanych, jak również tych które występują pod tynkami (uszkodzone struktury murów)**. Powierzchnię sklepień, partii ścian z eksponowanymi wątkami ceglanyimi należy odkurzyć, oczyścić, dobranymi metodami. Etap ten będzie miał decydujące znaczenie dla powodzenia prac konserwatorskich. Należy zminimalizować zakres stosowania wody i ograniczyć stosowanie chemicznych preparatów spłukiwanych wodą (w przypadku konieczności stosowania środków chemicznych spłukiwać je jedynie sprężoną parą wodną). Prace te należy wykonywać mechanicznie w uzasadnionych przypadkach na drodze oczyszczania

² Wg zaleceń i wytycznych uprawnionych osób

ręcznego, mikro piaskowania z warunkiem dobranego do osłabionej cegły kruszywa i ciśnienia np. małe mikropiaskarki urządzenia Rotec (po dokonanych próbach); również z zastosowaniem odciągu w celu ograniczenia zapylenia.

Przed wszystkim konieczne jest usunięcie nieestetycznych i wadliwych technologicznie cementowych napraw wątków ceglanych, czyli destrukcyjnie działających twardych cementowych spoin i lokalnie zakładanych tynków (np. zamurowanie i zasłonięcie wątków przy wykuciach pod instalacje, głównie sklepienie od strony południowej oraz innych występujących lokalnie w całym wnętrzu. Wadliwe naprawcze zaprawy należy wykuwać ostrożnie z użyciem małych młoteczków majzli. Należy dostosować metody do poszczególnych partii. Fragmenty ścian ceglanych pokryte resztkami cieniutkiej zaprawy/pobiały - wykorzystanie cegieł rozbiórkowych można również pozostawić (wg przyjętej aranżacji).

W odsłoniętych partiach wątków ceglanych dopuszcza się częściowe usunięcie bardzo zasolonego spoinowania i wykonanie nowego fugowania zaprawą o wysokiej porowatości (magazynującej sole), pod względem estetycznym zbliżonej do oryginału i otoczenia. Nie należy wykuwać wszystkich pierwotnych spoin wątku jak również spoin w typie tzw. szalunkowych widocznych na sklepieniu - partie w dobrym stanie technicznym należy bezwzględnie zachować i pozostawić. Wyklucza się również celowe usuwanie starego spoinowania wyłącznie ze względów estetycznych, zastępując je nowym, równiejszym i gładszym. Postępowanie takie jest błędem, gdyż nie tylko powstaje zafałszowanie pierwotnej technologii wykonania obiektu (wynikającej z jego funkcji), a tym samym informacji o historycznej sztuce budowlanej, lecz także powoduje znaczne obniżenie jego wartości zabytkowej. Powstaje sztuczna, współczesna aranżacja, niemająca żadnego odniesienia i zakorzenienia w przeszłości.

Wątki z korozją biologiczną należy odgrzybić; lokalnie dokonać odsolenia (kompresy odsalające).

W miejscach osłabionych i zwiertzałych wątków zakłada się wykonanie zabiegu impregnacji estrem kwasu krzemowego; nakładając mokre w mokre aż do wysycenia.

Korekty wymagać będą również partie w których podczas działań remontowych nie dokonywano żadnych zabiegów uzupełniania - wymagać będą uporządkowania i napraw – przymurowania. Wmurować wstawki z nowych cegieł lub starą, odsoloną cegłą z odzysku w nawiązaniu do otoczenia. Nie planuje się natomiast uzupełniać drobnych ubytków cegieł. Ewentualnie miejscowo rażące ubytki materiału ceglanoego mogące powodować osłabienie wiązania wątków zakłada się wypełnić lokalnie, dobraną technologicznie zaprawą mineralną, barwioną w masie. Kity opracować z zachowaniem charakteru starej, lekko zniszczonej cegły. Podsumowując uzupełnienia **ubytków wątków ceglanych** należy wykonywać odpowiednio z zastosowaniem cegły rozbiórkowej, nowej cegły ceramicznej wypalanej; należy zachować również układ wątków rodzaj i kolorystykę oraz wymiary cegieł w stosunku do otoczenia. Uzupełnienia murów powinny być realizowane w porozumieniu i wg wytycznych projektantów, badacza architektury oraz konserwatora dzieł sztuki. **Uszkodzone lica cegieł** pozostawić bez ingerencji a lokalnie przewidzieć wykonanie

kitów (rażące ubytki materiału ceglanego mogące powodować osłabienie wiązania wątków).

Braki spoinowania pomiędzy ceglami należy uzupełniać w koniecznym zakresie. Nie należy wykonywać całościowego fugowania, „wygładzania” wątków, przysłaniającego oryginalną spoinę. Spoiny należy opracować w nawiązaniu do otoczenia (np. zróżnicowanie kolorystyczne, faktura i charakter). Do uzupełnień spoinowania wątków zaleca się zaprawę wapienną z trasem dobraną kolorystycznie i fakturowo (kruszywo) do otaczania (różne rodzaje i kolorystyka spoin).

W partiach wątków ceglanych przeznaczonych do ekspozycji zakłada się lokalne punktowe scalenie kolorystyczne przebarwień i nowych cegieł/kitów lazurami na bazie krzemianów, metodami konserwatorskimi.

Wątków ceglanych generalnie nie zaleca się hydrofobizować³, lecz ostatecznie decyzje podjąć na etapie wykonawczym.

Po konserwacji technicznej - naprawach i wzmocnieniu wytypowanych **partii wątków ceglanych przeznaczonych pod położenie tynków**, konieczne będzie wykonanie końcowej aranżacji dot. ścian / poszczególnych partii – zabiegi jak przy tynkach ujęte w dalszej części opracowania

Przewidzieć należy konserwację i zachowanie **reliktów historycznych tynków wapiennych**. Zachowane tynki wapienne (uzupełniane i przemalowane) posiadają ubytki i rozległe spękania oraz odspojenia. Rozwarstwiają się między sobą oraz od podłoża. Wyprawy są znacznie osłabione, z uwagi na brak dostępu (magazyn i liczne przedmioty większość ścian w dolnych partiach jest nierozpoznana). Ponadto ściany i tynki przeprute wskutek zakładania licznych urządzeń i in.. Konieczne jest podjęcie zabiegów wzmacniających i konsolidujących dla samej struktury tynków jak i spojenia ich z wátkiem. Zaprawy i przemalowania pobiałami mają tendencję do odpadania i osypywania. Prace konserwatorskie należy rozpocząć od usunięcia osłabionych oraz wadliwych technologicznie uzupełnień dobierając metody konserwatorskie - usunąć także niepierwotne, szpecące zatarcia zaprawami tynkarskimi, cementem i gipsem.

Należy wykonać działania profilaktyczne odsolenia zasolonych partii i dezynfekcję.

Po usunięciu nawarstwień pozostawione dobrze spojone tynki wzmocnić strukturalnie. Zakłada się uzupełnić ubytki zapraw i spękania dobranymi zaprawami na bazie wapna (modyfikowane i opracować naśladowczo a dla partii murów zasolonych dla uzupełnień tynków zaleca się dokonać uzupełnień np. w przypadku dolnych partii ścian i pod stropem (górne fragmenty) zastosowanie zapraw solochłonnych w technologii WTA - postępować ściśle wg instrukcji.

W pomieszczeniu zasadniczo wyprawy tynkowe ścian będą przysłonięte zabudową el. składowych biblioteki i mogą pozostać bez warstw scalających (po dokonanej konserwacji technicznej jak wyżej) – tynki z tzw. patyną czasu.

³ Zabieg hydrofobizacji dotyczy tylko partii wątków przeznaczanych do ekspozycji i jest działaniem wykonywanym w ostatniej fazie prac konserwatorskich

W ramach konserwacji estetycznej dla całości tynków lub wybranych partii po zagruntowaniu wykonać scalenie przebarwień trwałych, zabrudzeń i kitów z użyciem sol silikatowych lazurów, metodami konserwatorskimi lawowanie, punktowanie itp. Możliwe jest też po konserwacji technicznej tynków położenie cienkiej warstwy szlichty wapiennej scalającej oraz po zagruntowaniu malowanie farbami krzemianowymi/ wapiennymi . Szczegółowe działania dotyczące konserwacji estetycznej zostaną ustalone komisyjnie na podstawie założeń projektowych i przedstawionych próbek.

Zabiegi konserwatorskie przy wątkach i tynkach w pomieszczeniu powinny być prowadzone równolegle ze stosownymi modernizacjami, przede wszystkim likwidacją starych uszkodzonych rur wodnych, kanalizacyjnych, i in. niepotrzebnych instalacji i urządzeń. Konieczna będzie poprawa i modyfikacja instalacji oświetleniowej, grzewczej i wentylacji, oraz doświetlenie pomieszczenia które zaleca się poprowadzić w starych trasach w spoinach wątku z maksymalnym wykorzystaniem partii mocno przemurowanych lub zawłaszcza tych z ingerencjami/ współczesnych (szczegóły przedstawione zostaną w projekcie).

Należy również dokonać prac remontowych **przy elementach metalowych które pozostaną**, dotyczy głównie elementów konstrukcyjnych sklepienia. Metal oczyścić, odrdzewić, elementy zniszczone i brakujące wymienić i uzupełnić według nadzoru uprawnionych osób, sztuki budowlanej i wg projektu. W końcowym etapie zabezpieczyć farbami antykorozyjnymi podkładowymi i nawierzchniowymi.

Dla bramy dwuskrzydłowej przewidziano konserwację elementów zachowanych (skrzydła bramy) oraz modyfikację związaną z odtworzeniem wyglądu - powiększenie otworu naświetla (zachowany i widoczny łuk w ścianie od środka) ponadto modyfikacja obejmie osadzenie istniejących drzwi drewnianych w licu zewnętrznym muru – istniejące drzwi będą pełnić rolę „okiennic”. Szczegóły techniczne i rysunki ujęte w projekcie.

Dla drewnianych elementów historycznych zakłada się przeprowadzić pełną konserwację techniczną i estetyczną. Zakłada się wstępnie powrót do historycznej kolorystyki, czyli zielonkawej oliwki. Należy również wstawić jednakowe stylizowane klamki z szyldami/ zamki/ okucia. Obecne są zróżnicowane części bezstylowa.

Zakres konserwacji technicznej przewiduje - z drewna planuje się usunąć warstwy lakierów. Metodę oczyszczania (mechaniczną chemiczną lub termiczną). Spękania należy skleić, zgodnie ze sztuką i techniką stolarską. Mniejsze ubytki drewna uzupełnić, wypełnić kitami i szpachlówkami, wykonać uzupełnienia i rekonstrukcje elementów zniszczonych i brakujących. Całość drewna wygładzić i przygotować pod gruntowanie i malowanie. Zakres konserwacji estetycznej przewiduje - stolarkę proponuje się pomalować farbami kryjącymi półmatowymi w technologii kredowej, akrylowej lub alkilowej.

Wraz pracami konserwatorskimi i remontowymi w zamierzeniach projektowych w obiekcie zaplanowano m. in. (szczegółowe opisy w projekcie).

- **istniejący w bramie kamienny próg** umieścić /wmontować ponownie po demontażu konserwacji i zlicować z wysokością z chodnikiem, ew. wykonać nowy na wzór jak obecnie z piaskowca.
- **obniżenie poziomu posadzki we wnętrzu** – w celu zrównania się z poziomem nawierzchni chodnika (bez progu) i wykonanie nowych warstw posadzkowych.
- **wykonanie otworów we wnętrzu i wstawienie stolarki drzwiowej** w celu komunikacji z pomieszczeniem kolumnowym; okien i drzwi w ścianie zewnętrznej dziedzińca; wymianę istniejących drzwi (współczesnych) w przedsionku na ścianie zachodniej na nowe drzwi stylizowane o odporności pożarowej EI60
- przy **zmianach otworów/ nowych otworach w elewacjach przewidzieć prace naprawcze dla tynków elewacyjnych i murów**. Przemurowania wątków cegłą na zaprawach murarskich, uzupełnienia tynków z zastosowaniem zapraw mineralnych wapiennych i wapienno cementowych - podkładowych, wyrównujących oraz scalających. Tynki zagruntować i malować farbami krzemianowymi zachować istniejącą kolorystykę elewacji budynku, w przypadku znacznych różnic pomiędzy otoczeniem scalić metodami konserwatorskimi. Otwory wyprzedzająco dobrze zwymiarować i wykonać przemurowania w ich obrębie, bez zbędnych uszkodzeń; otwory wykonywać bez stosowania narzędzi uderowych - prace wg projektu i uzyskanych pozwoleń.

3. PROGRAM PRAC

3.1. WĄTKI CEGLANE

1. Wykucie uzupełnień cementowych i wadliwych przemurowań. Usunięcie uzupełnień zakłócających estetykę wątków np. cementowych zacierek. Usunięcie elementów zupełnie zdegradowanych.
2. Usunięcie wadliwych fragmentów spoin. Lokalnie usunięcie wykruszonych fragmentów spoin. Nie będą wykuwane wszystkie spoiny - te w dobrym stanie technicznym należy zachować i pozostawić.
3. Odczyszczenie wątków: mechanicznie szczotkami z zastosowaniem innych metod po dokonanych próbach. Zakres oczyszczania ujęto w założeniach konserwatorskich.
4. Usunięcie silnie zdestruowanych pojedynczych cegieł (lokalnie występujące). Wymiana bardzo zniszczonych i zasolonych cegieł na dobrze zachowane cegły rozbiórkowe (murowanie z użyciem zaprawy wapienno-piaskowej z dodatkiem trassu).
5. Dokładane oczyszczanie całej powierzchni wątków z pyłów z użyciem odkurzacza.
6. Odgrzybienie powierzchni wątków - profilaktycznie lub lokalnie - w miarę potrzeb dobranym preparatem o szerokim spektrum np. związkami tetrocylicznymi, które długotrwale zabezpieczają przed rozwojem mikroorganizmów takich jak glony, mechy, porosty, grzyby pleśniowe oraz bakterie - nanoszenie pędzlem lub poprzez natrysk

(postępować ściśle wg instrukcji). Po dokonanych zabiegach ew. pobranie z wytypowanych miejsc próbek do badań mikologicznych w celu sprawdzenia efektu zabiegów.

7. Impregnacja zwietrzałych fragmentów cegieł i spoin estrem kwasu krzemowego; mokre w mokre np. zaczynając od słabszego do mocniejszego.
8. Uzupełnienie wytypowanych (wg założeń) rażących ubytków cegieł zaprawą mineralną o dobranym kolorze i wytrzymałości, dostosowaną do starych wątków. Uziarnienie wypełniacza mineralnego zbliżone jest do drobnoziarnistej struktury cegły. Poprzez mieszanie, w odpowiednich proporcjach, mas od kolorów ceglasto-czerwono-pomarańczowych należy uzyskać odpowiedni odcień cegły.
9. Uzupełnienie ubytków zaprawy w spoinach - zaprawą wapienną z dodatkiem i trasu oraz modyfikowaną kruszywem, kulkami wapna, naśladowczo do oryginału mieszanki własne przygotowane o dobrane materiały. Opracowanie spoin w nawiązaniu do występujących w otoczeniu różnicowane spoinowania
10. Ewentualne lokalne scalenie kolorystyczne przebarwień na wątkach ceglanych przeznaczanych do ekspozycji laserunkiem sol- silikatowym w rozcieńczaniu fiksatywą z pigmentami.
11. W razie potrzeb Hydrofobizacja wytypowanych partii wątków przeznaczanych do ekspozycji – wg założeń konserwatorskich.

3.2. HISTORYCZNE TYNKI WAPIENNE

1. Usunięcie zupełnie zniszczonych osłabionych oraz wadliwych technologicznie uzupełnień niepierwotne, szpecące zatarcia zaprawami tynkarskimi, cementem i gipsem. dobrać metody konserwatorskie. wytypowane fragmenty- krawędzie tynków przeznaczone do pozostawienia w miarę potrzeb wzmocnić opaskami wapiennymi. Dokonać oględzin spękań i odspojeń
2. Oczyszczanie z nawarstwień, brudu pozostawionych partii tynków wapiennych z zastosowaniem metod po dokonanych próbach.
3. Na wytypowanych zasolonych partiach zabiegi odsolenia - kompresy odsalające; powtórzenie zabiegów w miarę potrzeb.
4. Dezynfekcja profilaktycznie lub lokalnie - w miarę potrzeb dobranym preparatem o szerokim spektrum np. związkami tetrocylicznymi, które długotrwale zabezpieczają przed rozwojem mikroorganizmów takich jak glony, mchy, porosty, grzyby pleśniowe oraz bakterie - nanoszenie pędzlem lub poprzez natrysk (postępować ściśle wg instrukcji).
5. Pozostawione dobrze spojone tynki wzmocnić strukturalnie preparatem krzemianowym głębokopenetrującym niehydrofobowym metodą powlekania/ natrysku
6. Konieczne prace związane z uzupełnieniem przekuć w murach i wzmocnieniem osłabionych wątków ceglanych wykonanie wzmocnień spękań - przemurowania (zakres jak przy wątkach ceglanych) zakres uzgadniać i prowadzić wg zaleceń i pod nadzorem uprawnionych osób inżynierów/ konstruktorów
7. Uzupełnienie ubytków zapraw i spękań dobranymi zaprawami na bazie wapna (modyfikowane) i opracować naśladowczo Dla wytypowanych partii murów zasolonych dla uzupełnień tynków - np. w przypadku dolnych partii ścian i pod

stropem (górne fragmenty) zastosowanie zapraw solochłonnych w technologii WTA - postępować ściśle wg instrukcji.

8. **Aranżacja końcowa.** W pomieszczeniu zasadniczo wyprawy tynkowe ścian będą przysłonięte zabudową el. składowych biblioteki i mogą pozostać bez warstw scalających (po dokonanej konserwacji technicznej jak wyżej) – tynki z tzw. patyną czasu. W ramach konserwacji estetycznej dla całości tynków lub wybranych partii po zagruntowaniu wykonać scalenie przebarwień trwałych, zabrudzeń i kitów z użyciem sol silikatowych lazurów, metodami konserwatorskimi lawowanie, punktowanie itp. Możliwe jest też po konserwacji technicznej tynków położenie cienkiej warstwy szlichty wapiennej scalającej oraz po zagruntowaniu malowanie farbami krzemianowymi/ wapiennymi. Szczegółowe działania dotyczące konserwacji estetycznej zostaną ustalone komisyjnie na podstawie założeń projektowych i przedstawionych próbek.

3.3. STOLARKA BRAMY WEJŚCIOWEJ OD PÓŁNOCY

1. Wstępne oczyszczenie z niezwiązanego brudu, miękkimi pędzlami.
2. Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed konserwacją każdego elementu - skrzydeł, futryn i in.. Inwentaryzacja i demontaż, przewiezienie do pracowni. demontaż akcesoriów - zachowanie el. zabytkowych (klamka szyld od środka).
3. Oczyszczenie powierzchni drewna z brudu, przemalowań. Metody i środki dobrane zostaną na podstawie prób wykonanych na poszczególnych obiektach. Uściślenie pierwotnej kolorystyki. Zabiegi te zakłada się wykonać metodami mechaniczną i chemiczną ze szczególną ostrożnością. Weryfikacja stanu technicznego poszczególnych elementów po oczyszczeniu. W czasie usuwania nawarstwień wykonać - ustalić kolorystykę najwcześniejszych malatur, porównać z kolornikami i wytypować barwy z kolorników dedykowanych do wykończenia dla drewna.
4. Wzmocnienie elementów drewnianych metodami stolarskimi – np. rozmontowanie poszczególnych elementów składowych, poprawianie sklejenie, wymiana kołków, elementów osłabionych; uzupełnienia połączone z rekonstrukcją najbardziej zdegradowanych fragmentów lub braków, stosując pierwotną technikę wykonania i używając drewna zgodnego z oryginałem. Sklejenie rozwarstwień drewna, jego pęknięć i naderwań - konieczne prace stolarskie. **Modyfikacja el. drewnianych na okiennice oraz rekonstrukcja górnych partii** (związana z odtworzeniem - powiększenie otworu naświetla, zachowany i widoczny łuk w ścianie od środka. Szczegóły techniczne i rysunki ujęte w projekcie. Wykonanie nowych elementów/rekonstrukcja na wzór istniejących, rekonstrukcje elementów zniszczonych i brakujących oraz tych których konserwacja z uwagi na zniszczenia nie była możliwa - zgodnie z technologią i techniką.
5. Wzmocnienie strukturalne osłabionych partii drewna przez impregnację, połączoną z dezynsekcją. 15-20% roztworem Hekol I 50 w mieszaninie węglowodorów aromatycznych z acetonem, z dodatkiem 4-chloro-meta-cresolu, jako środka grzybo- i owadobójczego w metanolu przez powlekanie z opóźnionym odparowaniem. Karencja czasowa do powolnego odparowania rozpuszczalnika, utraty właściwości hydrofobowych - konieczna przed podjęciem dalszych działań.
6. Uzupełnienie ubytków drewna odpowiednio wstawkami z sezonowanego drewna, flekami, żywicą drewnopodobną Araldit. Uzupełnienie mniejszych ubytków kitami do drewna (w razie potrzeby podbarwianymi w masie pigmentami).

7. Oczyszczenie elementów stalowych np. zawiasów, mosiężnego szyldu i klamki (relikt). Odtłuszczenie powierzchni benzyną ekstrakcyjną; końcowe zabezpieczenia itp. Rekonstrukcja brakujących metalowych koniecznych do montażu elementów przeznaczonych jako zmodyfikowanych okiennic.
8. Przygotowanie powierzchni pod malowanie szlifowanie, gruntowanie.
9. Malowanie /scalenie kolorystyczne drewna/ np. wg zachowanych śladów pierwotnej kolorystyki lub przyjętej aranżacji; technologia i technika do wyboru zastosowanie farb o dobrych parametrach odpornych na warunki zewnętrzne i na intensywne użytkowanie.
10. Montaż elementów po konserwacji - modyfikacja obejmie osadzenie istniejących drzwi drewnianych w licu zewnętrznym muru – drzwi będą pełnić rolę „okiennic”. Szczegóły techniczne i rysunki ujęte w projekcie

3.4. VARIA

1. Zabiegi konserwatorskie przy wątkach i tynkach w pomieszczeniu powinny być prowadzone równoległe ze stosownymi modernizacjami, przede wszystkim likwidacją starych uszkodzonych rur wodnych, kanalizacyjnych, i in. niepotrzebnych instalacji i urządzeń Konieczna będzie poprawa i modyfikacja instalacji oświetleniowej, grzewczej i wentylacji, oraz doświetlenie pomieszczenia które zaleca się poprowadzić w starych trasach w spoinach wątku z maksymalnym wykorzystaniem partii mocno przemurowanych lub zawłaszcza tych z ingerencjami/ współczesnych (szczegóły przedstawione zostaną w projekcie).
2. Wg projektu istniejący w bramie **kamienny próg** umieścić /wmontować ponownie po demontażu i konserwacji - zlitować z wysokością z chodnikiem, ew. wykonać nowy na wzór jak obecnie z piaskowca.
3. Wg projektu **obniżenie poziomu posadzki we wnętrzu** – w celu zrównania się z poziomem nawierzchni chodnika (bez progu) i wykonanie nowych warstw posadzkowych.
4. Wg projektu **wykonanie otworów we wnętrzu** i wstawienie stolarki drzwiowej - w celu komunikacji z pomieszczeniem kolumnowym (ściana zachodnia); wymiana istniejących drzwi (współczesnych) w przedsionku na ścianie zachodniej na nowe drzwi stylizowane o odporności pożarowej EI60
5. Wg projektu **wykonanie otworów i okien i drzwi w ścianie zewnętrznej dziedzińca, działania przy przywróceniu od zewnątrz łuku na ścianie północnej przy bramie**; Przy zmianach otworów, nowych otworach w elewacjach przewidzieć prace naprawcze dla tynków elewacyjnych i murów. Przemurowania wątków cegłą na zaprawach murarskich, uzupełnienia tynków z zastosowaniem zapraw mineralnych wapiennych i wapienno cementowych -podkładowych, wyrównujących oraz scalających. Tynki zagruntować i malować farbami krzemianowymi zachować istniejącą kolorystykę elewacji budynku, w przypadku znacznych różnic pomiędzy otoczeniem scalić metodami konserwatorskimi. Otwory wyprzedzająco dobrze zwymiarować i wykonać przemurowania w ich obrębie, bez zbędnych uszkodzeń; otwory wykonywać bez stosowania narzędzi uderowych - prace wg projektu i uzyskanych pozwoleń.
6. Prace udokumentować fotograficznie i opisowo - **opracować dokumentację konserwatorską.**